

Manifest IFLA o statystyce bibliotecznej

Wprowadzenie

Z inicjatywą sporządzenia niniejszego dokumentu wystąpiła przewodnicząca IFLA Claudia Lux, na konferencji Sekcji Statystyki IFLA w Montrealu w sierpniu 2008 roku. Celem, jaki przyświecał twórcom Manifestu było ustanowienie oficjalnego dokumentu na temat roli statystyki bibliotecznej jako narzędzia ukazującego znaczenie bibliotek zarówno dla ich użytkowników jak i całego społeczeństwa.

Dane statystyczne są niezbędne do zarządzania bibliotekami, ale ich użyteczność jest o wiele większa. Przedstawienie ich politykom, instytucjom finansującym czy opinii publicznej, może mieć wpływ na planowanie strategiczne oraz zdobywanie i podtrzymywanie zaufania do bibliotek.

Manifest o statystyce bibliotecznej

„Biblioteki i usługi informacyjne służą społeczeństwu, przechowując pamięć zbiorową, wspierając rozwój, umożliwiając edukację i badania naukowe oraz przyczyniając się do porozumienia z innymi narodami i do wzrostu poziomu życia społeczeństw.”

(Alex Byrne 2005)

Statystyka biblioteczna: dane mogą wiele

Ilościowe i jakościowe dane dotyczące czytelników, usług bibliotecznych oraz korzystania z bibliotek są niezbędne dla ukazania i potwierdzenia ogromnej roli, jaką odgrywają biblioteki.

Ze względu na fakt, że wartość informacyjna danych statystycznych zależy od wszechstronności i aktualności zbieranych danych, konieczny jest udział w badaniach statystycznych wszystkich bibliotek w kraju.

Statystyka biblioteczna, niezbędna dla efektywnego zarządzania bibliotekami, odgrywa jeszcze większą rolę w promocji usług bibliotecznych wśród różnych grup interesariuszy: polityków i sponsorów, kadry kierowniczej i personelu, obecnych i potencjalnych użytkowników, mediów i ogółu społeczeństwa. Dane statystyczne przedstawiane decydentom, kadrze kierowniczej i sponsorom mogą być podstawowym kryterium przy podejmowaniu decyzji o poziomie świadczenia usług oraz przy określaniu planów strategicznych.

Statystyka biblioteczna może pokazać bogactwo posiadanych zasobów, ujawnić nieodkryte dotąd pozytywne zjawiska, o ile biblioteki zapewnią wszystkim grupom społeczeństwa dostęp do odpowiednich informacji.

Co ukazuje statystyka biblioteczna?

Badając *dane wejściowe* związane z prowadzeniem biblioteki (zasoby łącznie z nieruchomościami i wyposażeniem, personelem i zbiorami), statystyka biblioteczna ukazuje

zaangażowanie władz państwowych i organizatorów bibliotek w rozwój usług bibliotecznych.

Zbierając *dane wyjściowe*, wykorzystanie tradycyjnych i elektronicznych zbiorów i usług, biblioteki wykazują odpowiedniość usług dla poszczególnych grup użytkowników. Porównanie danych wejściowych z wyjściowymi pokazuje, czy biblioteki organizują swoje usługi w sposób efektywny finansowo.

Dane statystyczne dotyczące korzystania z usług świadczonych przez biblioteki oraz satysfakcji użytkowników, mogą ukazać *wpływ*, jaki biblioteki wywierają na społeczeństwo. Wpływ ten (umiejętność czytania i pisania, umiejętności pozyskiwania informacji, sukcesy edukacyjne oraz społeczne włączenie), będzie bardziej widoczny, jeśli statystykę biblioteczną będą uzupełniały dane jakościowe zebrane w badaniach ankietowych czytelników.

W zmieniającym się świecie informacji biblioteki realizują nowe zadania; toteż potrzebne są nowe narzędzia statystyczne do zarządzania oraz do promocji nowych zadań i usług.

Jakość statystyki biblioteczej

Poprawność, wiarygodność i możliwość porównania dostarczanych danych decyduje o wartości i użyteczności statystyki biblioteczej. Jakość krajowych i opracowywanych na ich podstawie międzynarodowych badań statystycznych, zależy od dokładności, szybkości i odpowiedniej częstotliwości przekazywania danych przez każdą bibliotekę oraz od ich starannej analizy w celu wykrycia ewentualnych błędów lub nieścisłości. Aby otrzymane wyniki badań można było porównywać także na poziomie międzyregionalnym i międzynarodowym, należy pamiętać o konsekwentnym stosowaniu wszędzie tych samych definicji oraz metod badawczych.

Nie wszystkie biblioteki podlegają pod jedno i to samo zwierzchnictwo. Większość z nich działa przy konkretnych instytucjach takich jak uczelnie czy firmy prywatne lub w obrębie wybranej społeczności. Jeszcze inne organizacje sprawują kontrolę nad funkcjonowaniem, misją i prawnymi aspektami działalności podległych im bibliotek. W związku z powyższym różnorodne podmioty o odrębnych celach mogą czuć się odpowiedzialne za zbieranie danych dotyczących podległych im bibliotek. Proces gromadzenia danych statystycznych zawsze rozpoczyna się na

poziomie konkretnej biblioteki, jednak jego nadrzędnym celem powinno być uzyskanie możliwości zestawienia i porównania danych z całego kraju i różnych regionów. Aby zapewnić realizację tego celu, biblioteki powinny współpracować ze sobą tworząc specjalne sieci powiązań na poziomie regionalnym i krajowym gwarantujące efektywne funkcjonowanie systemu badań statystycznych.

Wzorcowy kwestionariusz

Ze względu na różnorodność instytucji odpowiedzialnych za zbieranie bibliotecznych danych statystycznych decydujące znaczenie ma stosowanie jednolitego kwestionariusza oraz standaryzacja danych i metod badawczych.

W związku z tym, w efekcie współpracy IFLA, UNESCO i Międzynarodowej Organizacji Normalizacyjnej ISO powstał wzór kwestionariusza dla bibliotek publicznych i akademickich. Na podstawie normy ISO dotyczącej statystyki bibliotecznej, opracowano kwestionariusz zawierający 23 pytania odnoszące się do tradycyjnych elektronicznych usług informacyjnych. Testy prowadzone w krajach Ameryki Łacińskiej i na Karaibach, pokazały możliwość wykorzystania wzorcowego kwestionariusza do gromadzenia danych statystycznych na porównywalnym poziomie.

Statystyka biblioteczna prowadzona według wzorca ujawnia nakłady i ich wykorzystanie w bibliotekach oraz pokazuje rolę, jaką pełnią biblioteki jako punkty dostępu do informacji, miejsca spotkań i nawiązywania kontaktów, zdobywania wiedzy, prowadzenia badań naukowych. Więcej informacji można otrzymać, jeśli wyniki badania uzyskane z danych statystycznych zebranych na podstawie kwestionariusza będą porównywane do danych społeczno-demograficznych danych zbieranych przez UNESCO i inne międzynarodowe agencje, np. dotyczących stanu alfabetyzacji, czytelnictwa, edukacji i dostępu do Internetu w danym kraju.

Finansowanie, prawo i sieci powiązań

Rządy państw i inne organy decyzyjne są zachęcane do tworzenia i finansowania na odpowiednim poziomie centralnych instytucji odpowiedzialnych za opracowanie krajowej statystyki bibliotecznej w oparciu o modelowy kwestionariusz, oraz do wspierania lokalnych i regionalnych ośrodków zbierających dane. Społeczność międzynarodowa powinna wspierać biblioteki i ośrodki informacji w gromadzeniu i porównywaniu jednolitych i wiarygodnych danych statystycznych dotyczących zasobów i usług bibliotecznych oraz promować i wspierać rolę, jaką pełni biblioteka w procesach alfabetyzacji, edukacji informacyjnej, kształceniu i kulturze.

IFLA i UNESCO wyrażają gotowość wspierania rozwoju krajowych systemów statystyki bibliotecznej, aby zapewnić efektywne działanie bibliotek oraz powszechne uznanie ich wkładu w rozwój społeczeństwa wiedzy.

W celu uzyskania wiarygodnych danych, należy opracować we współpracy międzynarodowej programy kształcenia dotyczące statystyki bibliotecznej. Ostatecznym celem powinno być, z jednej strony wykorzystanie statystyki bibliotecznej w poszczególnych bibliotekach do efektywnego zarządzania, z drugiej – do opracowania i koordynacji danych bibliotecznych na poziomie krajowym, i na koniec - w skali międzynarodowej – do ukazania wkładu bibliotek rozwój alfabetyzacji i czytelnictwa oraz edukacji, a także do rozwoju społecznego, kulturalnego i ekonomicznego.

Wprowadzenie Manifestu w życie

Zwracamy się z apelem do decydentów wszystkich szczebli oraz do środowisk bibliotecznych na całym świecie o rozpowszechnienie niniejszego Manifestu i przyjęcia wyrażonych w nim zasad i zaleceń.

Dokument zatwierdzony przez Zarząd IFLA, 9 kwietnia 2010r.

Tłum. Hanna Grabowska, Biblioteka UAM w Poznaniu